

УДК 008:93/94:37.015.31-027.561:37.091.12.011.3-051(1910-1940)

Вовк М.П.*

**КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО
ДОСВІДУ ПЕДАГОГІВ-ФОЛЬКЛОРИСТІВ У КЛАСИЧНИХ
УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ (1910 – 1940-ті рр.)**

У статті визначається специфіка культурно-історичного контексту розвитку фольклористики у класичних університетах України 1910-1940-х рр. Аналізуються провідні чинники, які сприяли розвитку професійного досвіду викладачів-фольклористів, відповідно зумовили прогресивні тенденції науково-дослідницьких пошуків, просвітницької, фольклорно-етнографічної збиральницької, видавничої діяльності педагогів.

Доводиться, що культурно-історичний контекст означеного періоду детермінував розвиток професійного досвіду, науково-дослідницької культури, аксіологічних професійних пріоритетів педагогів-фольклористів.

Ключові слова: професійний досвід, культурно-історичні чинники, педагог-фольклорист, класичний університет, українська фольклористика.

Проблема розвитку професійного досвіду викладачів університетів на сьогодні потребує систематизованого наукового аналізу у зв'язку з необхідністю актуалізації історико-педагогічних традицій становлення національної освіти, яка у контексті сучасних глобалізаційних і євроінтеграційних процесів має базуватись на історично сформованих наукових, методологічних, методичних засадах. Важливо відзначити, що саме культурно-історичний контекст певної доби впливав на прогресивний розвиток професійного досвіду педагогів та визначав умови регресивності певної науково-освітньої галузі, що виявлялась у неможливості викладачів професійно розвиватись на основі власних аксіологічних позицій, професійних пріоритетів. У цьому контексті показовими є культурно-історичні чинники становлення української фольклористики в університетських умовах протягом 1910-1940-х рр. У цей період відбувався повноцінний розвиток фольклористичної науково-освітньої галузі саме на основі розвитку професійного досвіду викладачів-фольклористів, етнографів у класичних університетах України.

Проблема дослідження культурно-історичних, політично-ідеологічних чинників розвитку української фольклористики у 1910-1940-х рр., зокрема аналіз діяльності викладачів-фольклористів, етнографів у цих умовах, розглядалась у працях І. Березовського, Б. Грінченка, М. Грушевського, І. Коваль-Фучило, М. Поповича, С. Сірополка, Б. Ступарика та ін. Однак на сьогодні виникла необхідність узагальнених наукових оцінок культурно-історичного контексту означеного періоду в історії становлення української фольклористики в університетських умовах у зв'язку з тенденцією оновлення змісту фольклористичної підготовки майбутніх філологів, фольклористів. Саме конкретизація досягнень педагогів-фольклористів протягом перших десятиліть ХХ ст. у вимірах культурно-історичних чинників засвідчує їх професійний розвиток, розвиток їх професійного досвіду, що, безумовно, має фундаментальні наслідки і для сучасної філологічної, фольклористичної освіти в Україні.

Метою статті є окреслення культурно-історичних чинників розвитку професійного досвіду, умов професійної реалізації викладачів-фольклористів класичних університетів України у 1910 – 1940-х рр.

Визначальна функція у процесі становлення фундаментальності як загальної тенденції української науки, освіти належала провідним класичним університетам, викладачі яких обґрунтовували теоретико-методологічні засади розвитку окремих

* © Вовк М.П.*

галузей в авторських працях, у статтях, уміщених у періодиці, тощо. У 1910 – 1940-х рр. саме в університетських осередках під впливом наукового і педагогічного досвіду, набутого протягом попереднього століття, а також у результаті ґрунтовної зацікавленості здобутками зарубіжної гуманітарної науки та освіти, в умовах українізаційних політичних поступок в українському соціумі започатковувались власне професійні засади вивчення, дослідження явищ культури, фольклору.

Культурно-історичний контекст 1910-1940-х рр. було зумовлено передусім активною науковою, педагогічною, видавничою діяльністю низки інституцій, які відзначались цілісною орієнтацією на вивчення, дослідження, збирання, архівування фольклорного матеріалу. З 1904 р. у Львові почало функціонувати Товариство прихильників науки, літератури і штуки з ініціативи М. Грушевського та науково-педагогічної громадськості, серед яких були відомі українські етнографи, етнологи, історики, літературознавці. Значним досягненням товариства була організація і проведення «наукових вакаційних курсів», що передбачали просвітницьку роботу у формі лекцій для широкої громадськості. Це була знакова подія в історії становлення етнографії та фольклористики у педагогічному контексті, адже в українських діячів сформувалася внутрішня необхідність ознайомлення національно свідомої громадськості з результатами фольклористичних та етнографічних студій, з підсумками збиральницької фольклорно-етнографічної діяльності науковців, освітян.

Протягом першого десятиліття ХХ ст. продовжило активну діяльність Історичне товариство Нестора Літописця при Київському університеті, членами якого відповідно були такі відомі вчені-педагоги в галузі фольклористики, етнографії, етнології, історії, як М. Довнар-Запольський, А. Лобода, В. Іконніков, М. Петров, М. Сумцов, М. Грушевський та ін. Діяльність цих діячів, яскравих представників педагогічної інтелігенції класичних університетів, зосереджувалась на реалізації комплексного підходу до вивчення народної словесності, етнографії у змісті філологічних та історичних дисциплін, на розробці узагальнюючих праць з історії української фольклористики та етнографії, на порушенні актуальних проблем стану та перспектив фольклористичної та етнографічної наукових галузей в Україні.

У 1917 р. з ініціативи викладачів Київського університету, викладачів гімназій у Києві (І. Огієнка, В. Маслової, О. Дорошевича, П. Рудіна та ін.) було створено «Історико-Літературне товариство при Університеті Св. Володимира», згідно з уставом якого основним завданням було «вивчення і дослідження питань історії і теорії літератури, народної словесності і мови» [1, с. 232].

Переломною подією в історії розвитку українознавства, суміжних наукових галузей (літературознавства, історії України, фольклористики, етнографії тощо) стало створення на початку 1919 р. Всеукраїнської Академії наук (ВУАН), у системі якої функціонувало кілька наукових осередків, для яких предметом дослідження став фольклор, його регіональне функціонування, історія фольклористичних студій тощо. Це «Етнографічна комісія (в її складі – Кабінет музичної етнографії), Кафедра української словесності, Культурно-історична комісія, Комісія історичної пісенності, Кабінет примітивної культури та її пережитків у побуті й фольклорі» тощо [3, с. 53]. Для розвитку фольклористики як науково-освітньої галузі значення цих академічних установ полягало в централізації фольклористичних та етнографічних досліджень, у появі значної кількості наукових розвідок, праць з фольклору та етнографії, виданні спеціальних журналів, вісників, бюлетенів, збірників, в яких була представлена фольклористична наукова скарбниця, що безпосередньо визначало зміст викладання відповідних курсів в університетах.

М. Попович акцентував увагу на результативній фольклористично-етнографічній діяльності у складі Всеукраїнської академії наук Етнографічної комісії на чолі

з фольклористом, викладачем Київського університету, ректором Київського інституту народної освіти А. Лободою. Найважливішим досягненням комісії є залучення педагогічної, наукової громадськості до збирання фольклорно-етнографічного матеріалу: «Комісія спиралась на широку мережу кореспондентів, кількість яких зросла з 400 1926 року до 10000 1928 року» [8, с. 597]. Навколо Етнографічної комісії (з 1920 р. спочатку її керівником був проф. В. Клінгер) зосереджувались академічні науковці та викладачі українських університетів. Основним завданням комісії було збирання та вивчення фольклору, і тому її члени скоординовували цю роботу по всіх українських вищих навчальних закладах, серед вчительської громадськості, інтелігенції тощо.

У 1920-х рр. у Києві було утворено чимало малих організацій, що вивчали народні традиції, етнічний побут, фольклор, психологічну специфіку мешканців окремих регіонів, а також сприяли вивченню зарубіжного дослідження вивчення народної словесності, народного побуту і фольклору. Це семінар примітивної культури Українського соціологічного інституту (голова М. Грушевський), Етнографічний відділ при Музичному товаристві імені М. Леонтовича з філіями в різних містах, Комісія історичної пісенності та примітивної культури (під керівництвом К. Грушевської), Археологічна комісія при ВУАН, різні етнографічні курси тощо. Серед них особливу роль відігравав Кабінет музичної етнографії при ВУАН, «заснований наприкінці 1922 р. і очолюваний К. Квіткою, видатним провідником наукових ідей. На ниві етномузикології працювали також Микола Грінченко, Дмитро Ревуцький, Михайло Гайдай, Володимир Харків, Василь Верховинець та ін.» [7, с. 115]. Просвітницька, наукова, збиральницька, видавнича діяльність цих організацій сприяла утвердженню напрямку української фольклористики – етномузикознавства (етномузикології), яка здобула теоретико-методологічну основу, практичним розробкам завдяки творчо-науковим здобуткам її членів, ініціативі у виданні періодики, підготовки програм, читанні проблемних лекцій для широкої громадськості, підготовці фольклорних збірників.

1936 року відбулася важлива подія у галузі вивчення народної словесності, усної народної творчості, етнографічної специфіки регіонів України – централізація досліджень фольклористичного, етнографічного спрямування. Цьому сприяло створення Інституту українського фольклору УРСР, структуру якого сформували три сектори – словесного фольклору, музичного фольклору та фондів. У листопаді 1939 р. на основі Етнографічної комісії Наукового товариства ім. Шевченка було утворено окремий фольклористичний осередок (на чолі з акад. Ф. Колесою) як філіал Інституту українського фольклору [3, с. 166-167].

На особливу увагу заслуговує діяльність львівського філіалу Інституту фольклору УРСР (з 1939 по 1949 рр.), створення якого, на думку його керівника, професора Львівського університету Ф. Колесси, можна вважати як «показове підтвердження проукраїнського настрою радянської влади, яка захопила західноукраїнські землі...» [6, с. 9]. Відділ функціонував до літа 1949 р. насамперед завдяки зусиллям Ф. Колесси. Співробітниками відділу були викладачі Львівського університету та дослідники фольклору й етнографії М. Скорик, С. Людкевич, В. Пастущин, К. Добрянський, Б. Заклинський, Я. Фіголь, М. Потурняк-Роздольський, а також молоді науковці, випускники університету чи гімназій: Б. Дрималик, О. Луців, Т. Кравець, К. Дмитрова, М. Чумак. Напрямки науково-дослідницької діяльності співробітників відділу синтезувалися з проблематикою змісту фольклористично-етнографічних дисциплін у Львівському університеті, насамперед це регіональна проблематика вивчення фольклору та етнографії карпатського краю, а також етномузикознавчі студії.

У 1910 – 1940-х рр. інституції, комісії, академічні осередки, окремі громадські діячі, викладачі університетів стали ініціаторами видання фольклорно-етнографічної

періодики: «Етнографічний вісник» (1925-1932), журнали «Україна» (1924-1930), «Первісне громадянство» (1926-1930) видавались працівниками ВУАН на чолі з М. Грушевським; «Записки історико-філологічного відділу ВУАН» (1919-1929 рр.) (видання виходило за загальною редакцією М. Грушевського при ВУАН); науково-популярний журнал «Життя і знання» (видавався у Львові з 1927 по 1936 рр. видавництвом «Просвіта») та ін. Саме ці періодичні видання порушували проблеми аналізу теоретико-методологічних засад зарубіжних фольклористичних та етнографічних шкіл, окреслення перспектив розвитку української фольклористики та етнографії, зокрема в університетській практиці.

У двомісячниках «Український фольклор» (1937-1939) та «Народна творчість» (1939-1941) (видавничі органи Інституту фольклору УРСР) вміщувались матеріали неоднозначної проблематики: з одного боку, це ґрунтовні аналітичні розвідки, що зосереджувались навколо питань вивчення фольклорних жанрів, їх стилістичної специфіки, збиральницької та наукової діяльності окремих персоналій, з іншого боку – праці, які були спрямовані на своєрідну популяризацію усної народної творчості у контексті ідеології соціалістичного реалізму, які «пропагували досвід вивчення фольклору у світлі нових завдань» [3, с. 170].

На початку ХХ ст. актуалізувалась проблема створення українознавчих кафедр у класичних університетах. Власне ця проблема набула тенденційної характеристики, зумовлена назрілою потребою у створенні кафедральних осередків українознавчої проблематики у зв'язку з інтенсифікацією гуманітарних наукових студій в Україні з метою узагальнення українознавчих (етнографічних, історичних, фольклористичних, лінгвістичних, літературознавчих тощо) наукових та педагогічних здобутків (праць, студій, напрямків, освітнього досвіду), продуктованих відомими особистостями (фольклористами, літературознавцями, етнографами, етнологами) протягом ХІХ ст., особливо протягом 1850-1890-х рр. Цю потребу обґрунтували відомі українські громадські діячі, освітяни, науковці у статтях періодичних видань (Б. Грінченко [2, с. 480], М. Грушевський [2, с. 515] та ін.), а також національно свідомо молодь, переважно студентство, розуміли стратегічну важливість створення українознавчих кафедральних осередків щодо централізації українознавчих студій, розвитку досвіду вивчення українознавчих дисциплін у змісті підготовки педагогічної еліти.

Саме на початку ХХ ст. науковці, викладачі університетів зніціювали запровадити реформування традиційної системи підготовки майбутніх педагогів-філологів, істориків в університетах. Цей процес був пов'язаний з назрілою потребою підготовки професійних дослідників у галузі фольклористики, етнографії, лінгвістики, літературознавства, які б мали стійку професійну мотивацію у дослідженні, зібранні фольклорного та етнографічного матеріалу, в аналізі набутого століттями досвіду вивчення фольклорної традиції, у виробленні теоретико-методологічних підходів до дослідження мовних явищ, літературних творів тощо. Викладачі Київського університету зніціювали здійснення широкої диференціації спеціалізацій на історико-філологічному факультеті. В архівному фонді проф. Київського університету А. Лободи зберігається доповідна записка комісії з підготовки програм слов'яно-російського відділення на історико-філологічному факультеті для різних спеціалізацій, серед яких була зазначена спеціалізація з народної словесності [4]. Спектр дисциплін, передбачених навчальним планом спеціалізації «народна словесність», засвідчує, що викладачі спрямовували зусилля на багатоаспектне вивчення українського, слов'янського та європейського фольклору майбутніми філологами, на розвиток у них дослідницької культури вивчення усної народної творчості та етнографії, на формування стійкої мотивації до реалізації у професійній фольклористичній (науковій чи педагогічній) діяльності. Згідно з сучасною термінологією на перше десятиліття

XX ст. припадає початок формування акмеологічних засад професійної підготовки майбутніх філологів-фольклористів, які були реалізовані лише на початку 1990-х рр.

Необхідно зауважити, що питання про відкриття українських кафедр було вирішено лише 1917 р. У перехідний рік в освітянському просторі передова викладацька, культурна, політична громадськість знову порушила дискусійне питання про відкриття українських, українознавчих кафедр у провідних українських університетах. Документи засвідчують професійний підхід педагогічної громадськості до утворення українознавчих кафедр, до відбору високопрофесійних педагогів-науковців в українознавчих галузях – фольклористики, історії України, літературознавства, етнографії тощо. У результаті Постановою Тимчасового уряду від 19 вересня 1917 р. в Університеті Св. Володимира було утворено чотири кафедри українознавства: на історико-філологічному факультеті – української мови, української літератури, української історії, на юридичному факультеті – кафедри історії західноросійського права [1, с. 224].

Складнішою в ідеологічному, політичному, культурному вимірах була ситуація у Львівському університеті. У перші десятиліття XX ст. навчальний заклад став осередком польського шовінізму. Свідченням цього стала ліквідація усіх українських кафедр, усунення українських викладачів від педагогічного процесу. В університеті функціонували кафедри, які спеціалізувалися з польської філології, етнографії тощо. 1910-1912 рр. на філософському факультеті існувала кафедра етнографії та етнології (зав. кафедри – С. Цішевський). З 1913 р. утворена кафедра антропології та етнології, яка функціонувала до 1936 р. (потім до 1941 р. існувала як кафедра антропології, 1944 р. перетворена на антропологічний відділ Зоологічного музею Львівського університету). Однак серед науково-педагогічної громадськості університету, західноукраїнського регіону загалом визрівало усвідомлення необхідності створення кафедральних осередків українознавчого спрямування.

Подвижницька наукова і педагогічна діяльність викладачів сприяла створенню 1939 р. у Львівському університеті першої в Україні кафедри фольклору та етнографії. Ініціатором відкриття цього університетського осередку був насамперед відомий в Україні та зарубіжжі фольклорист Філарет Колесса, викладачами кафедри – А. Фішер, М. Скорик. Діяльність викладачів першої кафедри фольклору та етнографії було спрямовано на обґрунтування теоретико-методологічних засад професійної підготовки фольклористів, етнографів, на оновлення змісту дисциплін фольклористичного і етнографічного циклів шляхом упровадження наукових розробок етномузикознавчої проблематики, на активізацію збиральницької діяльності тощо. На жаль, наслідком закриття кафедри стало багаторічне, по суті нецілісне вивчення фольклору та етнографії в умовах університетської освіти, відсутність системи професійної підготовки власне філологів-фольклористів та етнографів, яка зусиллями викладачів кафедри лише почала формуватись і за інших ідеологічних умов могла б набути інтенсивнішого розвитку.

Отже, культурно-історичний контекст вивчення фольклористики у класичних університетах України 1910-1940-х рр. детермінував чинники розвитку українського соціуму, культури, науки. Насамперед активізація українізаційного руху призвела до формування національно свідомої позиції інтелігентських прошарків, студентської молоді, що мало наслідком відкриття українознавчих кафедр, зокрема кафедри фольклору та етнографії при Львівському університеті, до змін у програмах філологічної та історичної підготовки у напрямку розширення спектру дисциплін фольклористичного та етнографічного спрямування, упровадження нової спеціалізації з народної словесності. Діяльність Всеукраїнської академії наук, її галузевих секторів, Інституту фольклору, видання ними періодичних видань, безумовно, централізувала

фольклористичні та етнографічні дослідження, сприяла обґрунтуванню теоретико-методологічних засад вивчення фольклористики, зокрема з проєкцією на освітній простір. Протягом 1910-1940-х рр. культурно-історичні чинники сприяли розвитку професійного досвіду викладачів-фольклористів, відповідно їх науково-методологічна, методична, збиральницька, культурно-просвітницька діяльність, інтенсивне професійне зростання зумовило поступ української фольклористики, який однак був загальмований радянською ідеологією.

Перспективою подальших досліджень має стати аналіз досягнень викладачів-фольклористів, власне філологів перших десятиліть ХХ ст., що засвідчили розвиток їх професійного досвіду, педагогічної майстерності, науково-дослідної культури.

Література:

1. Alma Mater: Університет Св. Володимира напередодні та в добу Української революції 1917-1920 рр. Матеріали, документи, спогади: У 3-х тт.: Кн. 2: Університет Св. Володимира доби Української Центральної Ради та Гетьманату Павла Скоропадського / упор. В. А. Короткий, В. І. Ульяновський. – К. : Прайм, 2001. – 704 с.
2. Alma Mater: Університет Св. Володимира напередодні та в добу Української революції 1917-1920 рр. Матеріали, документи, спогади: [у 3-х кн.]. – Кн. 1: Університет св. Володимира між двома революціями / упор. В. А. Короткий, В. І. Ульяновський. – К. : Прайм, 2000. – 673 с.
3. Березовський І. П. Українська радянська фольклористика. Етапи розвитку і проблематика / І. П. Березовський. – К. : Наук. думка, 1968. – 344 с.
4. Доклад Комиссии по выработке программ славяно-русского отделения на историко-филологическом факультете Киевского университета // Институт рукопису Національної бібліотеки України імені В. Вернадського. – Ф. 37. – Од. зб. 215. – Арк. 1-2зв.
5. Зайцева З. І. Проблема українських кафедр у Чернівецькому університеті до Першої світової війни [Електронний ресурс] / З. І. Зайцева. – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/1793/52/>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
6. Колесса Ф. М. Обнова української етнографії й фольклористики на Західних областях УРСР. Листування Ф. Колесси й М. Азадовського / упоряд., підготовка тексту, передмова, коментарі, додатки, покажчик Ірини Коваль-Фучило. – К. : Логос, 2011. – 239 с.
7. Мурзіна О. Сучасна українська етномузикологія в міжнародній презентації (за матеріалами 39-ї конференції Всесвітньої організації етномузикологів (ІСТМ), Відень, 2007 р.) / О. Мурзіна // Народна творчість та етнографія. – 2009. – № 2. – С. 111-117.
8. Попович М. В. Нарис історії культури України / Мирослав Попович. – 2-е вид., випр. – К. : «АртЕк», 2001. – 728 с.: іл.
9. Сірополко С. Історія освіти в Україні / Степан Сірополко. – К. : Наук. думка, 2001. – 912 с.

Вовк М.П.

КУЛЬТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИЙ КОНТЕКСТ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОПЫТА ПЕДАГОГОВ-ФОЛЬКЛОРИСТОВ В КЛАССИЧЕСКИХ УНИВЕРСИТЕТАХ УКРАИНЫ (1910 – 1940 гг.)

В статье определяется специфика культурно-исторического контекста развития фольклористики в классических университетах Украины 1910-1940-х гг. Анализируются ведущие факторы, которые содействовали развитию профессионального опыта преподавателей-фольклористов, соответственно обусловили прогрессивные тенденции научно-исследовательских поисков, просветительской, собирательной фольклорно-этнографической, издательской деятельности педагогов.

Доказується, що культурно-історических контекст цього періода детерминировав розвиток професійного досвіду, науково-дослідницької культури, аксиологічних професійних пріоритетів педагогів-фольклористів.

Ключевые слова: профессиональный опыт, культурно-исторические факторы, педагог-фольклорист, классический университет, украинская фольклористика.

Vovk M.P.

CULTURAL AND HISTORICAL CONTEXT OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL
EXPERIENCE OF PEDAGOGUES-SPECIALISTS IN FOLKLORE IN CLASSIC
UNIVERSITIES OF UKRAINE (1910 – 1940)

In the article specificity of cultural and historical context of development of specialist in folklore is determined in classic universities of Ukraine from 1910 till 1940th. Leading factors that assisted development of work experience of teachers-specialists in folklore are analysed, according to the stipulated progressive tendencies scientifically grounded searches, elucidative, folklore, ethnographic, publishing activity of experienced teachers. Contribution of teachers-specialists in folklore, which defined directions of activity of Society of supporters of science, literature and art, Historical society of Nestor, Scientific society of Taras Shevchenko, assisted to opening of Ukrainian departments at classic Universities, is investigated.

The results of functioning of All-Ukrainian Academy of sciences are determined, its structural subdivisions, \institute of folklore and its role in activation of motion of specialist in folklore in Ukraine.

Attention is accented on directions of activity of Ukrainian departments a classic universities of Ukraine, first department of folklore and ethnography in Lviv University, roles of founders of cathedral bells in development of Ukrainian specialist in folklore. It will be significant that cultural and historical context of noted period were stipulated by development of work experience, scientifically research cultures, valued of professional priorities of teachers-specialists in folklore.

Key words: professional experience, cultural and historical factors, pedagogue-specialist in folklore, classic university, Ukrainian science about folklore.

Рецензент: Кузьменко В.В.

УДК 377.3(477.7)(09)

Данилова О.І.*

ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ
В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У статті проведено теоретичний аналіз низки досліджень науковців, які в своїх роботах здійснювали спроби визначення та обґрунтування етапів, з яких склалися основні періоди становлення, функціонування і розвитку професійно-технічної освіти в Україні. У публікації показано, що розвиток професійно-технічної освіти тісно пов'язаний з політично-соціальними особливостями різних історичних періодів розвитку країни, а також з потребою народного господарства у кваліфікованих робітничих кадрах. Також проаналізовано етапи становлення й удосконалення виробничої практики та етапи історії розвитку професійного навчання в умовах його поєднання з виробничою практикою у закладах професійно-технічної освіти.

Ключові слова: професійно-технічна освіта, професійно-технічні навчальні заклади, етап, період, кваліфікований робітник.

Реформування і модернізація професійно-технічної освіти, які відбуваються у наші дні в Україні, мають історичні аналоги. На різних етапах соціально-економічного розвитку країни профтехосвіта зазнавала суттєвих змін. При цьому мета та завдання цих перетворень завжди відображали потреби виробництва, політику держави, освітній рівень суспільства.

У низці досліджень з історії професійної підготовки робітників здійснювалися спроби визначення та обґрунтування етапів, з яких склалися основні періоди становлення, функціонування і розвитку професійно-технічної освіти в Україні. Такі праці конкретизують та збагачують наші знання, сприяють відтворенню більш повної

* Данилова О.І.